

การปฏิบัติราชการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โดย

กองพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น

การปฏิบัติราชการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^๑

โชติ ถาวร^๒

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
กองพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

บทคัดย่อ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงค้นพบจากการปฏิบัติ ค้นคว้า ด้วยพระองค์เองตลอดระยะเวลา ๗๐ ปี ที่ทรงครองราชย์สมบัติ โดยมี ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข เป็นองค์ประกอบสำคัญ กล่าวคือ ๓ ห่วงประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยมี ๒ เงื่อนไข เป็นตัวกำกับ คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาโดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน รวมทั้งภาคธุรกิจ และขยายไปยังต่างประเทศ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติราชการ โดยคำนึงถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับบุคคล ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระดับองค์กร คือการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องคำนึงถึงความพอเพียง ภายใต้ข้อจำกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ ด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน รวมทั้งการใช้ความรู้ และความรู้คุณธรรม เป็นตัวกำกับในการดำเนินการ

บทนำ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นคำที่กล่าวถึงกันอย่างมากของประชาชนชาวไทยทุกกลุ่ม ทุกวัน สาขาอาชีพ ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะในช่วงเวลาแห่งความโศกเศร้าของคนไทยเมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙ ปวงชนชาวไทยทั้งหลายต่างพูดว่าจะน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงาน ขณะเดียวกันในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้เห็นในภาคปฏิบัติการ หรือการนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปสู่การปฏิบัติในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในภาคเกษตรกรรม บริษัทเอกชน ธุรกิจ รวมทั้งการนำไปใช้ในหลายประเทศ เช่น ประเทศภูฏาน ประเทศเลโซโท เป็นต้น และเมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ นายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ (UN) ได้เดินทางมาทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จอันสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ของ UNDP เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

^๑ บทความนำเสนอบรรยาย โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และต่อต้านการทุจริตตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จัดโดย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

^๒ ศศ.บ. (รัฐศาสตร์) รป.บ. (บริหารรัฐกิจ) รม. (การเมืองการปกครอง) และ Ph.D. (sociology)

“เศรษฐกิจพอเพียง”: แนวคิดเศรษฐศาสตร์ทางสายกลาง

“เศรษฐกิจพอเพียง” ได้รับการยกย่องเป็นปรัชญาสาขาหนึ่ง คือ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งคำว่า “ปรัชญา” ผู้เขียนได้ค้นคำนิยามในเว็บไซต์ของนักวิชาการสายปรัชญาในประเทศไทย (<https://dharmada.wordpress.com/philosophyreligion>) กล่าวว่า เป็นศัพท์ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้คู่กับคำภาษาอังกฤษ ว่า “Philosophy” ซึ่งเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ความรู้อันประเสริฐ เช่นเดียวกับในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ว่าเป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง หมายความว่า ปรัชญามีหน้าที่สืบเสาะหาความรู้เกี่ยวกับความจริงของสรรพสิ่งทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ฉะนั้น “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จึงถือเป็นความรู้และความจริงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงค้นพบ หลังจากที่พระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรทั่วประเทศ ทรงเห็นสิ่งที่ประชาชนกำลังเป็นอยู่ด้วยพระองค์เอง และพระองค์หาแนวทางช่วยเหลือประชาชนให้หลุดพ้นจากสภาพดังกล่าว โดยการลงมือทดลองทำด้วยพระองค์เอง แล้วขยายผลเป็นโครงการพัฒนาต่าง ๆ ทั่วประเทศ

“เศรษฐกิจพอเพียง” ถือเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจและการพัฒนากระแสหนึ่งที่เกิดขึ้นในเป็นทางเลือกของโลกท่ามกลางการเติบโตอย่างสุดขีดของแนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และการถอยร่นของแนวคิดเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม หรือคอมมิวนิสต์ ซึ่งแนวคิดทั้ง ๒ ดังกล่าวนี้อาจได้เกิดและเติบโต เป็นคู่แข่งทางความคิดและภาคปฏิบัติในการพัฒนาของโลกกันมาเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม เมื่อศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา โดยเฉพาะในยุคสงครามเย็น หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้ง ๒ แนวคิดดังกล่าวได้ต่อสู้กันเพื่อนำเสนอทางออกการพัฒนาของมนุษยชาติ จนนำมาสู่การแบ่งค่ายทางการเมืองออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเสรีประชาธิปไตย นำโดยสหรัฐอเมริกา และประเทศตะวันตกทั้งหลาย เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น และอีกฝ่ายคือ “สังคมนิยม” หรือคอมมิวนิสต์ นำโดยสหภาพโซเวียต ในขณะนั้น หรือประเทศรัสเซียในตอนนั้น รวมทั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน และคิวบา เป็นต้น โดยทั้ง ๒ ฝ่ายมีแนวคิดการพัฒนาที่ตรงกันข้ามอย่างชัดเจน กล่าวคือ “ทุนนิยม” ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเสรีนิยม และประชาธิปไตย เชื่อว่ามนุษย์โดยธรรมชาติมีสิทธิ เสรีภาพในการดำรงชีวิต ทุนนิยม จึงให้ความสำคัญกับเสรีภาพของมนุษย์ในการตัดสินใจในการดำรงชีวิต และทางเศรษฐกิจ และให้ตลาดเป็นพื้นที่จัดการ ขณะที่ “สังคมนิยม” มีพื้นฐานความคิดมาจากการเห็นมนุษย์มีเสรีภาพมากเกินไป ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้าไปจัดการเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคม

ท่ามกลางการเติบโตทางเศรษฐกิจของโลกและประเทศไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยเฉพาะการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ด้านหนึ่งได้นำความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐาน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแก่ประชาชนชาวไทย แต่ในอีกด้านหนึ่งสร้างปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ จนบทสรุปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) ที่นำมาสู่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) กล่าวว่า “...การพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้เศรษฐกิจดี แต่สังคมมีปัญหา และการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ...” และในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยประสบกับวิกฤติทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญ และถูกลามไปหลายประเทศ

ในหนังสือเรื่อง “โศกนาถกรรมสยาม: การพัฒนาและการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่” เขียนโดยนักวิชาการชาวฟิลิปปินส์ วอลเดน เบลโล เชียร์ คันนิงแฮม และลี เค็ง ปอห์ (พิมพ์ครั้งที่ ๕, ๒๕๔๕) พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ หนังสือเล่มนี้สรุปว่า สาเหตุที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เกิดจากการพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศมหาศาล โครงสร้างเศรษฐกิจที่เน้นการส่งออกเป็นหลัก ความไม่เท่าเทียมกันในการจัดสรรรายได้ การพัฒนาที่ทำลายเกษตรกรรม ขณะเดียวกันทรัพยากรภาคเกษตรถูกดึงมาใช้ในภาคอุตสาหกรรม การให้ความสำคัญกับตลาดและเอกชนมากเกินไป และเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาล ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวสรุปไว้สั้น ๆ แต่น่าสนใจในหน้า ๑๔ ของหนังสือว่า “วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงนำมาซึ่งอาการตกตะลึงแค่นั้น แต่ยังนำมาซึ่งคำถามลึกซึ้งเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนเงินทุนมหาศาลที่อัดฉีดเข้ามา นโยบายเร่งอุตสาหกรรมส่งออก การสร้างสินเชื่อ การลดกฎระเบียบให้เหลือน้อยที่สุดแก่ภาคเอกชน และการผนวกเข้ากับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น นำประหลาดใจยิ่งที่ในหลวงของไทยต่างหากที่ทรงเล่นบทบาทในการแก้ปัญหา ดูได้จากพระบรมราโชวาทอันน่าประทับใจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา...” เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ความส่วนหนึ่งว่า

“...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง...” อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านั้นเป็นช่วงเวลาเศรษฐกิจของประเทศไทยกำลังเติบโตอย่างมากในยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔ ณ ศาลาดุสิดาลัย ทรงเตือนสติคนไทยว่า “...เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากจะเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมากก็จะมีแต่ถอยกลับ ประเทศเหล่านั้นเป็นประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลังและถอยหลังอย่างน่ากลัว แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบเรียกว่าแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัคคีนี้แหละ คือ เมตตา กัน จะอยู่ได้ตลอดไป...”

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระองค์ท่านทรงห่วงใยประชาชนชาวไทยมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ โดยหลังเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ทรงเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยด้วยพระองค์เอง ทำให้ในเวลาต่อมาทรงคิดและดำเนินการพัฒนาประเทศไทยให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนชาวไทย ดังเห็นได้จากการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาตามสภาพภูมิประเทศของไทย ๖ ศูนย์ ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา นราธิวาส เชียงใหม่ สกลนคร เพชรบุรี และจันทบุรี ขณะเดียวกันมีโครงการพระราชดำรินในพื้นที่ทั้งในเมืองและชนบทห่างไกล จำนวนกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ จากประสบการณ์ทำงานด้วยพระองค์เองตลอดระยะเวลา ๗๐ ปีที่ครองราชย์ ได้ค้นพบทางออกของคนไทยในท่ามกลางการพัฒนาแบบทุนนิยมว่า คือ “ความพอเพียง”

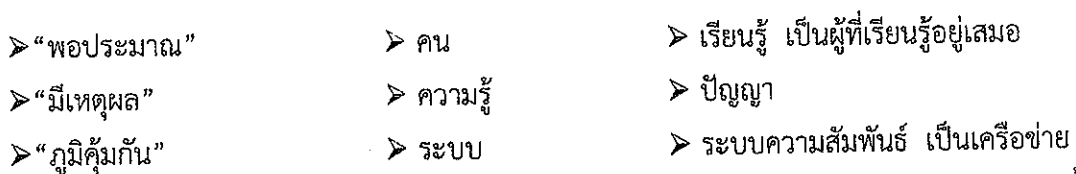
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระองค์ท่านทรงกล่าวถึง “ความพอเพียง” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗ ว่า

“ทั้งนี้ คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองล้าสมัยว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ประเทศต่างๆ ในโลกนี้กำลังตก กำลังแย่ กำลังยุ่งเพราะแสวงหาความยิ่งยวดทั้งในอำนาจ ทั้งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิด และมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้อื่นซึ่งมีความเห็นเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำ พอควร พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่น มาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดเวลา”

ต่อมาเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ได้ทรงมีพระบรมราโชวาทกล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างชัดเจน ว่า “...ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จนต้องทอผ้าใช้เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรืออำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้...” อย่างไรก็ตามหลังพระบรมราโชวาท ในวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ได้รับการตอบรับจากสื่อมวลชน หน่วยงานราชการและประชาชนมาก แต่พระองค์ทรงเห็นว่า ยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ทรงกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งอย่างละเอียดว่า

“...พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้น ก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมโนนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็เป็นความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้ กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)...”

“...แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง. คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย. ถ้าทุกประเทศมีความคิด “อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ” มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข. พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

ความ “มีเหตุผล” การกระทำทุกอย่างอยู่ภายใต้ความมีเหตุ มีผล ซึ่งต้องอาศัยความรู้ที่ได้เรียนรู้ ศึกษาเล่าเรียน และต้องสามารถนำความรู้ยกระดับไปสู่ “ปัญญา” ที่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตต่อไป ทั้งนี้ ความรู้เป็นเพียงการนำข้อมูล (data) ที่พัฒนาเป็นสารสนเทศ (information) ความรู้ (knowledge) และปัญญา (wisdom)

“การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความพอเพียง พอกิน พอใช้ ใช้อย่างพอประมาณ ไม่เป็นหนี้ เหลือเก็บ”
 “หลักการ/แนวคิดของการใช้ชีวิตธรรมดา พอเหมาะ พอควร ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และควรคำนึงถึง
 ครุฑเรือนไว้”

ส่วน “ภูมิคุ้มกัน” เป็นสิ่งที่ทำให้สามารถอยู่รอดปลอดภัยได้จากภัยทั้งปวงที่เข้ามา ซึ่งต้องอาศัย “ระบบ” แต่คำว่าระบบนี้ ไม่ได้หมายถึงระบบ (system) ตามทฤษฎีระบบในรัฐศาสตร์ของ David Easton ที่ประกอบด้วย input ➢ process ➢ output แต่หมายถึงระบบความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่าย ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน หลายชนิดอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลกันเมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งขาดแคลน ไม่เพียงพอ การมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลากหลายในระดับชุมชน รวมทั้งการเชื่อมโยงกับองค์กร กลุ่มอื่น ๆ สนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นเครือข่าย

นอกจากนี้ ยังต้องอาศัย ๒ เงื่อนไขสำคัญในการขับเคลื่อน คือ เงื่อนไขของความรู้ และเงื่อนไขของ คุณธรรม

“เงื่อนไขของความรู้” ในที่นี้หมายถึง ความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวัง ไม่ได้หมายถึง ความรู้ที่อยู่ในระบบโรงเรียน ตำราเรียน การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไป ที่ผู้คนทั้งหลายต้องแสวงหามาเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่และพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนของตนเองได้

“เงื่อนไขของคุณธรรม” ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละอดทน สติปัญญา การแบ่งปัน ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ทำในสิ่งที่ดีต่อตนเอง และผู้อื่น ถ้าขาดซึ่งคุณธรรมแล้ว แม้การกระทำนั้นจะเกิดผลต่อผู้อื่น แต่ก็ไม่อาจเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ ซึ่งเงื่อนไขของคุณธรรม มีความเกี่ยวข้องกับ เงื่อนไขของความรู้ด้วย กล่าวคือ ถ้าการใช้ความรู้ที่ปราศจากคุณธรรม ก็ไม่เป็นผลดีต่อตนเอง และผู้อื่น ไม่เป็น “ความพอเพียง”

เป้าหมายของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” คือ การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล เกิดความเป็นธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ส่งผลร้ายต่อมนุษย์ ขณะเดียวกันมีภูมิคุ้มกันที่จะดำรงชีวิตในระยะต่อไป ช่วยให้โลกมีความสันติสุขอย่างแท้จริง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติการ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามความหมายข้างต้นเป็นแนวคิดที่นามธรรมที่อาจจะมองไม่เห็นภาพ อย่างไรก็ตาม ภายหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในวโรกาสต่าง ๆ ประกอบกับเป็นช่วงเวลาประเทศไทยกำลังประสบภาวะเศรษฐกิจครั้งใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศ แทบทุกส่วนได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะภาคธุรกิจ สถาบันการเงิน ต้องปิดกิจการเป็นจำนวนมาก ลูกจ้างบริษัท สถาบันการเงินเหล่านี้ต้องตกงาน บางส่วนเดินทางกลับภูมิลำเนาเพื่อตั้งต้นใหม่ เช่นเดียวกับภาคราชการ แม้จะมีงบประมาณแผ่นดิน แต่ก็ต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดที่สุด มีมาตรการลดรายจ่าย ประหยัดรายจ่าย เช่น มีการกำหนดเวลาในการเปิด-ปิดไฟ น้ำประปา เป็นต้น เงินเดือน ค่าตอบแทนของข้าราชการและลูกจ้างส่วนราชการ ออกช้ากว่ากำหนด

อย่างไรก็ดี หลังจากที่เราได้ตั้งสติ ตั้งตัวได้ ภาคธุรกิจ ชุมชน ทั้งหลาย จำนวนไม่น้อย ได้น้อมนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ จนสามารถฟื้นตัว กลับมามั่นคงอีกครั้งหนึ่ง ดังเช่น บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) โรงแรมชุมพร คาบาน่า จังหวัดชุมพร และมีปราชญ์ชาวบ้าน และชุมชนหลายชุมชน ที่เป็นตัวอย่างให้ศึกษา กัน ดังที่จะกล่าวพอสังเขป ๔ กรณี ดังนี้

๑. บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน)

บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) หรือ เครือซีเมนต์ไทย (SCG) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ให้ประเทศไทยผลิตปูนซีเมนต์ใช้เอง ลดการพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ ด้วยภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ภายหลังประกาศอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศแบบลอยตัว ทำให้บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เป็นองค์กรธุรกิจหนึ่งที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง กล่าวคือ ยอดเงินกู้สุทธิของหน่วยงาน เพิ่มขึ้นเกือบ ๒ เท่าตัว เกิดภาวะขาดทุนกว่า ๕๒,๐๐๐ ล้านบาท ทำให้บริษัท SCG เริ่มตระหนักว่าการบริหารงานแบบตะวันตก ที่ให้ความสำคัญเพียงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ปราศจากรากฐานที่เข้มแข็ง ในที่สุดเมื่อเกิดวิกฤติเช่นนี้จึงไม่สามารถปกป้องธุรกิจได้

จากวิกฤติดังกล่าว ทำให้ SCG น้อมนำแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพื่อฟื้นฟูกิจการและเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้บริษัทสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว และกลับคืนมาสู่สภาพเดิมที่มีความมั่นคง เข้มแข็งอีกครั้ง โดยในด้านความพอประมาณ SCG ได้ดำเนินธุรกิจเฉพาะที่ตนเองมีความเชี่ยวชาญและมีความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อเป็นผู้นำในอุตสาหกรรม นอกจากนั้นในช่วงวิกฤติจึงไม่มีนโยบายลดพนักงาน ให้ความสำคัญกับพนักงาน การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพนักงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนั้นยังใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า โดยใช้หลัก ๓R ได้แก่ การลดของเสียจากแหล่งกำเนิด (Reduce) การนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse/Recycle) และการหาทางเลือกใหม่ (Replenish) นอกจากนี้การยึดหลัก “ความมีเหตุผล” โดยแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อรับผิดชอบดูแล กำกับติดตามการทำงาน และกลั่นกรองการทำงานเฉพาะเรื่อง มีการค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียด และกำหนดเป็นแผนทั้งระยะกลาง และระยะสั้น รวมทั้งการใส่ใจผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ มีการนำแนวทางการบริหารงานแบบคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management: TQM) และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับธุรกิจ ด้วยการสร้าง “นวัตกรรม” ขององค์กร “การบริหารความเสี่ยง” (Risk Management) รวมทั้งการส่งเสริมความเป็นอยู่ของพนักงานและครอบครัว (สำนักข่าวประชาสัมพันธ์ เขต ๒ ใน http://region๒.prđ.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๑๑๗๔๒๗)

๒. โรงแรมชุมพร คาบาน่า

โรงแรมชุมพร คาบาน่า ตั้งอยู่บนเนื้อที่ประมาณ ๓๐ ไร่ บนชายหาดทุ่งวัวแล่น อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่ประสบปัญหาทางธุรกิจเช่นเดียวกับบริษัทปูนซีเมนต์ไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เนื่องจากการลดค่าเงินบาทของรัฐบาล ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ๓๐-๔๐% จึงทำให้กิจการขาดสภาพคล่อง ธนาคารหยุดให้ความช่วยเหลือ และลูกค้าลดลงอย่างมากจากภาวะซบเซาทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนั้น ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๐ เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในจังหวัดชุมพร ยิ่งทำให้ลูกค้าที่ลดลงไปอีก

อย่างไรก็ตาม โรงแรมชุมพร คาบาน่า ได้ผ่านช่วงวิกฤติดังกล่าว โดยน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ โดยยึดหลักความพอประมาณ ด้วยการพึ่งพาตนเอง โดยการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ในโรงแรม เช่น คั่วกาแฟเอง ทำสบู่ น้ำยาทำความสะอาด น้ำยาปรับผ้านุ่ม และน้ำมันไบโอดีเซลใช้เอง เป็นต้น นอกจากนี้ ร่วมกับพนักงานและครอบครัว ผลิตรายของมาขายให้กับโรงแรม การร่วมมือกับชาวบ้านรอบชุมชนในการสร้างผลิตภัณฑ์ ในความมีเหตุผล ได้สร้างระบบการดำเนินงานภายในองค์กรที่คำนึงถึงความสอดคล้องกับภูมิสังคม โดยพนักงานเป็นผู้ช่วยในการออกแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของพนักงาน การจัดโครงสร้างองค์กรไม่ให้ซับซ้อน จ้างคนในพื้นที่ทำงาน การประหยัดทรัพยากรเพื่อลดต้นทุน และนำวัสดุและสิ่งปฏิกูลมาใช้ประโยชน์ใหม่ ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้บริการลูกค้า เช่น กิจกรรมคานา เกี่ยวข้าวในรีสอร์ท เป็นต้น ให้บริการลูกค้าที่หลากหลายระดับ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจในพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ต่อยอดธุรกิจ ร่วมมือกัน และกระจายความเสี่ยง (มูลนิธิมั่นพัฒนา, ค้นคว้าใน <http://www.tsdf.or.th/th/sep-best-practices>)

๓. ประชาชนชาวบ้านอีสาน

ในภาวะที่เศรษฐกิจภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมในเมืองกำลังประสบปัญหาจากวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ภาคชนบทเป็นภาคที่ยังไม่ได้รับผลกระทบมากนัก ดังนั้นจึงเป็นที่รองรับของพนักงานลูกจ้างบริษัททั้งหลาย ที่ต้องกลับไปที่พักสุดท้าย คือ บ้านเกิดเมืองนอน โดยเฉพาะภาคอีสาน ในระหว่างที่ผู้เขียนกำลังศึกษาปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้มีโอกาสลงพื้นที่ศึกษาดูงาน ของประชาชนในภาคอีสาน จากเดิมมีความคิดว่าภาคอีสานมีความแห้งแล้ง กันดาร ดังเพลงของ “แอ๊ด คาราบาว” เพลงหนึ่งเพราะภาพที่ปรากฏตามหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นเช่นนั้นจริง ๆ ยิ่งเห็นคนภาคอีสานมาขายแรงงานในกรุงเทพฯ และต่างประเทศ ยิ่งเชื่ออย่างสนิทใจว่าภาคอีสานเป็นเช่นนั้นจริง

เมื่อได้ลงพื้นที่และพบกับความเป็นจริง โดยเฉพาะการพูดคุย พบปะกับบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ปราชญ์ชาวบ้าน” หลายคน เช่น พ่อจันทิ ประทุมภา พ่อคำเตื่อง ภาษี หมูบ้านคำปลาหลาย ท้ายเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น รวมทั้ง มาร์ติน วิลเลอร์ หมู่อังกฤษเขยขอนแก่น เป็นต้น พบว่าแท้ที่จริงภาคอีสานไม่ได้แห้งแล้ง กันดารมากมายเช่นนั้น และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ สามารถพลิกฟื้น และพึ่งตนเองได้ เช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ขณะเดียวกัน คนภาคอีสาน ยังคงดำรงวิถีชีวิตการทำมาหากินแบบดั้งเดิมอยู่มาก กล่าวคือ มีการทำนา การมีป่าบุงป่าทาม อยู่ทั่วไป ที่เป็นเสมือนซูปเปอร์มาร์เก็ตของคนในชุมชน จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่ของคนภาคอีสาน เพียงแต่หลายอย่างถูกทำลายไปในช่วงการพัฒนาเพื่อเศรษฐกิจ และยุคสงครามเย็น จึงทำให้สิ่งเหล่านั้นหายไปไม่น้อย

๔. กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรอินทรีย์บ้านป่าคอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

บ้านป่าคอก เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลป่าคอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ในอำเภอดงหลวง หลังจากการสัมมนาป่าชายเลน เพื่อนำไปเผาถ่านเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมา และการเข้ามาของการทำนา กุ้งกุลาดำ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ทำให้ป่าชายเลนและท้องทะเล ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของชุมชนเสื่อมโทรมลง จนทำให้ประชาชนในชุมชนอำเภอดงหลวงตื่นตัวเข้ามามีการจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา ทั้งการขับไล่นายทุนนากุ้ง เรืออวนลากอวนรุน มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การเข้า

มาของโครงการรักษำป่า สร้างคน ๘๔ ตำบลวิถีพอเพียง เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมากยิ่งขึ้น ในการพึ่งตนเอง ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรอินทรีย์บ้านป่าคลอก เป็นกิจกรรมหนึ่งในโครงการนี้ ที่เกิดขึ้นจาก ครอบครัวนายชลอ การะเกตุ ซึ่งเป็นแกนนำของกลุ่ม ซึ่งก่อนหน้านี้เคยทำประมงพื้นบ้าน จับสัตว์น้ำ ใช้ชีวิตหากินในทะเลอ่าวป่าคลอกมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย แต่เมื่อสัตว์น้ำในทะเลอ่าวป่าคลอกลดลง จากการลดลงของป่าชายเลน และการเข้ามาของเรืออวนลากอวนรุน ทำให้ครอบครัวการะเกตุ เปลี่ยนอาชีพโดยเช่าที่ราชพัสดุ ปลูปลูกผักบึงจีนส่งขายพ่อค้าคนกลางในตลาดในเมืองภูเก็ต ซึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างมากมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นและหน่วยงานรัฐให้การสนับสนุนปุ๋ย สารเคมีอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม เมื่อกระแสผักปลอดสารพิษเกิดขึ้นแพร่หลายในเมืองไทย หน่วยงานของรัฐเหล่านี้เริ่มลดให้การช่วยเหลือ ซึ่งส่งผลต่อต้นทุนการผลิต หรือปลูปลูกผักบึงจีนด้วย ประกอบกับพ่อค้าคนกลางเริ่มมีปัญหา และประเมินถึงความยากลำบากที่ไม่คุ้มค่างับชีวิตที่ต้องเสี่ยงกับสารเคมี

เมื่อโครงการรักษำป่า ฯ ของ บริษัท ปตท. เข้ามาหาพื้นที่ดำเนินการในตำบลอ่าวป่าคลอก มีคนชักชวนเข้าร่วมโครงการด้วย จึงเข้าไปร่วมแบบไม่ตั้งใจ คิดว่าทำไปก็เหมือนกับโครงการอื่น ๆ ที่หน่วยงานของรัฐเข้ามาทำงานในพื้นที่และล้มเหลวมาตลอด แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการฯ ได้ไปศึกษาดูงานในหลากหลายสถานที่ ทำให้เกิดความคิดว่าน่าจะลองทำดู และเมื่อกลับมาได้ลงมือทำทันที เปลี่ยนจากการปลูปลูกผักบึงจีน มาปลูปลูกโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตเองจากวัตถุดิบในพื้นที่ เช่น สมุย สะเดา ผักกาด ฯลฯ และที่เป็นนวัตกรรมสร้างชื่อเสียงให้กลุ่ม คือ ถั่วพู ๑๐๐ สาย ซึ่งค้นพบว่าการปลูปลูกถั่วพู ไม่จำเป็นต้องปลูปลูกหลายต้น ปลูปลูกเพียงน้อยแต่เว้นระยะให้ห่าง แล้วใช้เชือกโยงแต่ละสาย ก็ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว และการปลูปลูกข้าวในกระถาง ที่พบว่าข้าวนอกจากปลูปลูกไว้กินแล้ว ยังปลูปลูกขายแบบกระถาง เหมือนกับไม้ประดับชนิดหนึ่งได้ด้วย นอกจากทำปุ๋ยใช้เองแล้ว ยังเลี้ยงหมู ไก่ ปลาในบ่อพลาสติก ทำบัญชีครัวเรือน ทำแก๊สชีวภาพใช้ในครัวเรือน

กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงฯ ได้ใช้เวลาประมาณ ๒ ปี จนในที่สุดได้รับเป็นโครงการดีเด่น เข้ารับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ และเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของกลุ่มประชาชน นักเรียน นักศึกษา เข้ามาเรียนรู้แทบทุกวัน และยังได้ออกจัดนิทรรศการ เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่สาธารณะเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งได้รับรางวัลมากมายจากหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะรางวัลตำบลเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น ระดับจังหวัดภูเก็ต เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ ปัจจุบันได้สร้างและเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่น ๆ ในอ่าวป่าคลอก เป็นเครือข่าย

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของ “กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรอินทรีย์บ้านป่าคลอก” เกิดขึ้นเนื่องจาก “ความพอประมาณ” ในการใช้จ่าย และการปลูปลูกผักตามความต้องการของตลาดในท้องถิ่น โดยใช้แรงงานของตนเองในครัวเรือนเป็นสำคัญ “ความมีเหตุผล” ในการพิจารณาทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างรอบคอบ แม้มีหน่วยงานราชการ หน่วยงานภายนอกมาให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง แต่ก็พิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนที่จะรับมาดำเนินการต่อยอดงาน สมาชิกมีการพูดคุย พบปะกันเป็นประจำทุกเดือน และลงมือทำตามที่เหมาะสม “มีภูมิคุ้มกัน” จากกิจกรรมของกลุ่มที่หลากหลาย มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์สำหรับการออมและเงินทุนหมุนเวียนของสมาชิก มีการสร้างเครือข่ายกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

สมาชิกและแกนนำกลุ่ม มีการศึกษาหา “ความรู้” อยู่เสมอ ทั้งการศึกษาดูงาน และการรับฟังความเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมของกลุ่ม “ความมีคุณธรรม” ในการช่วยเหลือซึ่งกันของสมาชิก การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการประกอบอาชีพสุจริต ซื่อสัตย์ต่อกัน รวมทั้งการช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอ

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้การปฏิบัติราชการ

การปฏิบัติราชการ คำว่า “ราชการ” ความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ หมายความว่า “การทำงานของรัฐบาลหรือของพระเจ้าแผ่นดิน” ซึ่งงานของรัฐบาลหรือของพระเจ้าแผ่นดินนั้น หมายความว่า ในอดีตสมัยที่ประเทศไทยยังปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช จนถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ราชการ หมายถึงการทำงานของพระเจ้าแผ่นดิน เนื่องจากในยุคนั้นพระเจ้าแผ่นดินเป็นเสมือนรัฐบาล ทรงมีอำนาจทุกด้านในการบริหารประเทศ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา พระเจ้าแผ่นดิน หรือพระมหากษัตริย์ ทรงอยู่เหนือการเมือง แต่ทรงเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะการบริหารราชการแผ่นดินแก่รัฐบาล ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ตามระบบประชาธิปไตย งานราชการแผ่นดิน หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงหมายถึง การบริหารราชการแผ่นดิน ที่จำแนกเป็น การบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดย ราชการส่วนกลาง คือ กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนภูมิภาค คือ จังหวัด และอำเภอ และราชการส่วนท้องถิ่น คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง ๕ รูปแบบ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งการบริหารราชการแผ่นดินทั้ง ๓ รูปแบบ ดังกล่าวมีความแตกต่างกันในวัตถุประสงค์และการดำเนินงาน

กล่าวคือ การบริหารราชการส่วนกลาง ดำเนินภายใต้แนวคิดการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง เพื่อความมั่นคง ความเป็นเอกภาพของรัฐ โดยมีกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นหน่วยงานทำหน้าที่ตามภารกิจที่รัฐบาล ต้องมีในช่วงเวลาดังกล่าว ส่วนการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ดำเนินการภายใต้แนวคิดการแบ่งอำนาจ โดย ราชการส่วนกลางแบ่งอำนาจบางส่วนให้หน่วยงานในภูมิภาค ที่อยู่ในจังหวัดและอำเภอ เป็นหน่วยงาน ดำเนินการ เพื่อให้นโยบายของรัฐบาลบรรลุผลในภาคปฏิบัติ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบในระดับจังหวัด และมีนายอำเภอ เป็นผู้รับผิดชอบในระดับอำเภอ นอกจากนี้ ยังมีการขยายอำนาจไปสู่ตำบล หมู่บ้าน เพื่อให้การดูแลประชาชนในพื้นที่ได้ครอบคลุมขึ้น ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยการตั้งกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ทำหน้าที่ และช่วยเหลือการทำงานของนายอำเภอ อีกทอดหนึ่ง

สำหรับการปกครองท้องถิ่น แม้ว่าจะมีการจัดตั้งมาเป็นเวลาช้านาน หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ในรูปเทศบาล และสุขาภิบาล แต่การดำเนินการในช่วงแรก เป็นเพียงการทำภารกิจในส่วนที่หน่วยงานราชการภูมิภาค ไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ เช่น การรักษาความสะอาด และอนามัยของประชาชน และผู้บริหารท้องถิ่นบางรูปแบบเช่น สุขาภิบาล ยังเป็นข้าราชการส่วนภูมิภาค ที่มาทำหน้าที่อีกด้านหนึ่ง ยกเว้นเทศบาล ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่มีจำนวนไม่มาก การปกครองท้องถิ่นในช่วงแรก จึงยังไม่ได้เป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจมากนัก

การปกครองท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจเริ่มชัดเจน หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. ๒๕๓๕ นำมาสู่การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ การยกระดับสุขาภิบาลเป็นเทศบาลทั้งหมด และผู้บริหารเทศบาลมาจากการเลือกตั้งของประชาชน เช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งก่อนหน้านี้ ผู้ว่าราชการจังหวัด ทำหน้าที่นายกององค์การบริหารส่วนจังหวัดอีกตำแหน่งหนึ่ง

การปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจ ตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่จัดบริการสาธารณะในพื้นที่ ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานราชการส่วนกลางและภูมิภาค ไม่สามารถดำเนินการให้ทั่วถึงได้ เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณ และบุคลากร รวมทั้งความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ การพัฒนาประเทศในระดับท้องถิ่นก่อนหน้าที่จะมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเต็มพื้นที่ จึงเกิดความไม่เท่าเทียมกัน มีพื้นที่จำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะพื้นที่ชนบทห่างไกล ทั้งชายแดน และบนที่สูง แทบไม่ได้รับการพัฒนาจากรัฐเท่าที่ควร การมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเต็มพื้นที่ ในรูปขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ชนบท และเทศบาล ซึ่งอยู่ในเขตเมือง ทำให้การจัดบริการสาธารณะในพื้นที่ท้องถิ่น เต็มรูปแบบทั่วถึงมากขึ้น เพราะผู้ที่มาทำหน้าที่ในการดำเนินการ คือคนในพื้นที่ ที่ประชาชนในพื้นที่เขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านั้นเลือกมาทำหน้าที่ และสลับสับเปลี่ยนกันไป ตามความสามารถ และความเหมาะสม การพัฒนาท้องถิ่นภายใต้การดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในระยะที่ผ่านมา อย่างน้อยตั้งแต่มีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเต็มพื้นที่ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ จนทำให้การพัฒนาท้องถิ่นมีความทั่วถึง และเสมอภาคมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่ง ยังคงถูกกล่าวหาจากสังคมว่าการปฏิบัติงานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เมื่อเทียบกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค ขณะเดียวกันมีภาพของการทุจริต คอร์รัปชัน ให้เห็นตามสื่อมวลชนอยู่เสมอ ขณะเดียวกัน เมื่อนับจำนวนบุคลากรท้องถิ่นกับปริมาณงานที่มี ยังมีจำนวนจำกัดที่จะดำเนินการให้บรรลุผล ด้วยข้อจำกัดงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง ที่มีจำนวนมาก น้อย ไม่เท่ากัน โดยภาพรวม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลปีละประมาณ ๓๕ % ของรายจ่ายงบประมาณแผ่นดินแต่ละปี ขณะที่อีกประมาณ ๗๐ กว่า % เป็นของหน่วยงานราชการส่วนกลางและภูมิภาค ข้อจำกัดเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง ได้หาแนวทางในการพึ่งตนเอง ตามหลักการปกครองท้องถิ่น ที่ต้องมีการพึ่งตนเองทั้งเรื่องคน งบประมาณ และการจัดการ เป็นที่ตั้ง แล้วค่อยขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล เมื่อเกินความสามารถ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง จึงน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การบริหารจัดการองค์กรปกครองท้องถิ่นของตนเองมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืน

ดังนั้นในส่วนนี้ จึงนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสไว้กับปวงชนชาวไทย ช่างต้น มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในระดับบุคคล และระดับองค์กรหรือหน่วยงาน ดังนี้

๑. ระดับบุคคล

บุคคลที่เกี่ยวข้องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้บริหาร สมาชิกสภา และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งประจำและชั่วคราว คณะบุคคลเหล่านี้ ถือเป็นแบบอย่างของประชาชนในท้องถิ่นในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน เพื่อให้เกิดความพอเพียง เกิดผลสัมฤทธิ์ของงาน และการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้อง ไม่ทุจริต คอร์รัปชัน จนเกิดผลเสียต่อตนเองและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับตัวเอง เป็นการเริ่มต้นจากตัวเองในการปฏิบัติ โดยสามารถปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ “ใช้เท่ากับตัวเองมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย เพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายไม่จำเป็น ระวังความเสี่ยงของที่ใช้ได้โดยไม่ต้องซื้อเพิ่ม มีการออมเงินเพื่ออนาคต ก่อนที่จะนำไปใช้จ่าย ทำด้วยตนเอง ฝึกทำ เรียนรู้ก่อนที่จะจ้างคนอื่น”

นอกจากนี้ การนำมาใช้ในครอบครัวของตนเอง โดยการสอนให้ตนเอง ครอบครัวและเพื่อนรู้จัก การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อรู้ว่ารายรับ-รายจ่ายแต่ละอย่างมีความจำเป็นแค่ไหน อย่างไร ซึ่งจะได้เห็น ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นควรใช้หรือไม่ นอกจากนี้ควรมีการทำแผนการใช้จ่ายเงิน ก่อนที่จะซื้อสิ่งของโดยเฉพาะการซื้อที่ใช้เงินเป็นจำนวนมาก เช่น ซื้อรถยนต์ การสร้างบ้าน ซื้อบ้าน เป็นต้น เพราะจะได้รู้ว่าถ้าลงทุนในส่วนนี้ จะต้องใช้จ่ายเงินในอนาคตเท่าใด เงินที่มีอยู่ในปัจจุบันและอนาคตเพียงพอไหม

สุดท้าย คือ การนำไปใช้ในระดับสังคม ที่สามารถกระทำได้โดยการบริจาค ช่วยเหลือผู้อื่น จิตอาสา เท่าที่สามารถกระทำได้ตามศักยภาพของตนเอง เช่น การบริจาคเงินให้องค์กรการกุศลเพื่อนำไปทำสาธารณประโยชน์ต่อไป การช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคมในเรื่องที่ตนเองถนัดและทำด้วยความเต็มใจ

๒. ระดับองค์กร

ระดับองค์กรในที่นี้หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การจัดการบริการสาธารณะในความรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งเป็นผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้ในกระบวนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

๒.๑ ความพอประมาณ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนไม่น้อย มีงบประมาณ บุคลากรของตนเอง จำนวนไม่มาก จึงต้องมีการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามสถานะ การเงินและการคลังของตนเองที่มีอยู่ ด้วยการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการทำงานของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการดำเนินการด้วยความรอบคอบ รู้ว่าสิ่งใด ควรทำก่อน หรือทำหลัง ในการพัฒนาท้องถิ่น ตามความจำเป็นภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่ผ่านการวิเคราะห์อย่าง รอบด้าน และมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ไม่ใช่เพียงแค่ความต้องการที่ปราศจากการวิเคราะห์อย่างรอบ ด้าน

๒.๒ ความมีเหตุผล การจัดทำโครงการ/แผนงาน และการดำเนินการใด ๆ ขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นภายใต้ข้อมูลที่มีเหตุผล ที่ผ่านการวิเคราะห์และวางแผนอย่างรัดกุมแล้วตามที่กล่าวตอนต้น ใช้ แผนเป็นเครื่องมือในการทำงาน ทั้งแผนในระยะกลาง และระยะสั้น หรือมีความจำเป็นก็ต้องทำแผนในระยะ ยาว รวมทั้งการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์ที่ รอบด้านก่อนที่จะดำเนินการ รวมทั้งการนำหลักการบริหารที่จำเป็นมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานด้วย

๒.๓ การสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันการทุจริต การทำงานที่ไม่บรรลุลสัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้ จึงต้องมีการจัดการควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยงในกิจกรรม/โครงการที่สำคัญ การสร้างเครือข่ายการทำงานกับองค์กรประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาคราชการและเอกชน เพื่อให้การทำงานขององค์กรสามารถสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาตามสภาพแวดล้อม รวมทั้งการดูแลความเป็นอยู่ของพนักงาน/ข้าราชการให้มีความอยู่ดีกินดี ไม่เป็นเหตุให้ไปก่อการทุจริต การประพฤติมิชอบในการปฏิบัติราชการ จนเกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์ขององค์กร

๒.๔ การเสริมสร้างความรู้และการนำความรู้ต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์กรอยู่เสมอ เนื่องจากสภาพแวดล้อมขององค์กรในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความรู้ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์จึงมีความจำเป็นสำหรับผู้บริหารและพนักงาน เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นเดียวกัน การปฏิบัติงานที่เน้นคุณภาพและความเป็นธรรม ตามหลัก “คุณธรรม” การให้พนักงาน/ข้าราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณ และธรรมาภิบาล

๒.๕ การน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติที่พระองค์ทรงปฏิบัติจริงตลอดระยะเวลาที่ทำงานกับประชาชน ผู้บริหารรวมทั้งบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำหลักทรงงานเหล่านี้มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ได้แก่ การเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา ระเบิดจากข้างใน การทำตามลำดับขั้น ภูมิสังคม ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ความซื่อสัตย์ สุจริต จริใจต่อกัน ขาดทุนคือกำไร การพึ่งตนเอง ฯลฯ (รายละเอียดใน สำนักงาน กปร. (๒๕๕๙). หลักการทรงงานในสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช)

นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังทำหน้าที่ขยายผลแนวคิดไปยังประชาชนในพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่

๑. ทำศูนย์การเรียนรู้ การฝึกอบรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มาเรียนรู้เพื่อต่อยอดในวิชาต่าง ๆ นำมาซึ่งรายได้และพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ดังเช่น เทศบาลตำบลปลายพระยา จังหวัดกระบี่ และเทศบาลเมืองลำพูน ที่มานำเสนอในการฝึกอบรมครั้งนี้ ได้สร้างจุดเรียนรู้ในพื้นที่เทศบาลที่ทำโดยพนักงาน/ลูกจ้าง และประชาชนในพื้นที่ ให้เป็นจุดเรียนรู้ให้ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่มาเรียนรู้เพื่อนำไปปรับใช้สำหรับการประกอบอาชีพและดำรงชีพต่อไป

๒. สืบราชูตเด่น จุดด้อยของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อหาจุดเด่นมาพัฒนาสร้างตัวขับเคลื่อนของแต่ละแห่งที่แตกต่างกันทำในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ภูมิศาสตร์ฯ และสร้างความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงไม่สามารถนำเอาแนวคิดเชิงเดี่ยวรูปแบบเดียวตายตัวไปใช้ได้ ถ้านำไปใช้ต้องสามารถปรับเข้ากับสภาพแวดล้อมของพื้นที่เหล่านั้นได้

๓. ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยปกติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำแผนพัฒนาตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๘ แต่แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ชุมชน/หมู่บ้านได้ เพราะใช้ปัญหาและความต้องการเป็นแนวทางในการดำเนินการ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนองความพึงพอใจตามปัญหาและความต้องการของประชาชนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม “แผนชุมชน” เป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากการจัดเก็บข้อมูลรายครัวเรือน (เช่น บัญชีครัวเรือน) คนในชุมชนร่วมกันออกแบบข้อมูลที่ต้องการและร่วมกันจัดเก็บแล้วนำมาวิเคราะห์เป็นภาพรวมของชุมชนเพื่อเป็น

ข้อมูลและสารสนเทศเบื้องต้น แล้วนำมาจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่หมู่บ้าน/ชุมชนทำเองได้ ทำร่วมกับหน่วยงานอื่น (เช่น อบต./เทศบาล/หน่วยงานอื่น) และเกินศักยภาพที่ชุมชน/หมู่บ้านทำเองได้ นำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาของ อบต. (แผนพัฒนา ๔ ปีของ อบต.) ในพื้นที่ เช่น ชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยกระบวนการประชาธิปไตย ทำให้ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชนทั้งนี้เป้าหมายของแผนชุมชนเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิด “ความไว้วางใจ” “ความรับผิดชอบ” มี “ความเป็นพลเมือง” อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของประชาสังคม (civil society) ชุมชนมีความเข้มแข็ง และเริ่มต้นในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเอง ภายใต้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน (communities based) ก่อนที่จะขอความร่วมมือ ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก (ทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นความสามารถของหมู่บ้าน/ชุมชนจริง ๆ เช่น ความรู้ทางเทคนิค วิชาการ โดยเฉพาะ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ต้องกระทำภายในความรับผิดชอบของหมู่บ้าน/ชุมชน

บทสรุป

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติหน้าที่ของปวงชนชาวไทย รวมทั้งการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรชุมชน โดยมีหลักสำคัญคือ ๓ ห่วง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน ภายใต้ ๒ เงื่อนไข คือ เงื่อนไขของความรู้ และเงื่อนไขของคุณธรรม

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กว้างขวาง ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และบุคคล และขยายไปยังต่างประเทศ เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและพัฒนาท่ามกลางความอัปยศในระบอบทุนนิยม เช่นเดียวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการได้เป็นอย่างดี เริ่มจากระดับบุคคล คือ ผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระดับองค์กร คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง รวมทั้งการขยายผลไปยังประชาชนในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และความยั่งยืนของการพัฒนาท้องถิ่น อีกต่อไปด้วย

“เศรษฐกิจพอเพียง” ไม่ได้มีความหมายเพียงการใช้เงินแต่พอดี พอควร ตามสถานะของตนเอง แต่รวมถึงการดำรงชีวิตในมิติอื่น ๆ ของมนุษย์ด้วย รวมทั้งการจัดความสัมพันธ์กับคนอื่นและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอาเปรียบ เบียดเบียน แต่เป็นไปด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม

หมายเหตุ

บทความนี้เนื้อหายังไม่สมบูรณ์ เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการบรรยายของผู้บรรยายเท่านั้น จึงยังไม่เหมาะสำหรับการอ้างอิง